

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

FORENSIC EXAMINATIONS DURING THE INVESTIGATION OF STATE TREASON UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE

Котюк М.В., аспірант

*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України*

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем ролі судових експертиз у формуванні та реалізації методики розслідування державної зради в умовах воєнного стану. Проаналізовано наукові підходи до значення проведення результатів судових експертиз під час розслідування державної зради. Обґрунтовано, що серед основних форм використання спеціальних знань під час розслідування державної зради найбільш поширеними є: проведення судової експертизи; залучення спеціалістів під час проведення окремих слідчих (розшукових), судових дій чи забезпечувальних заходів; отримання консультацій та роз'яснень спеціалістів. Зазначається, що під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень найчастіше всього призначають такі види судових експертиз: експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів, семантико-текстуальна експертиза, судова авторознавча експертиза, судова почеркознавча експертиза, технічна експертиза документів, судова портретна експертиза, судова фототехнічна експертиза, судова експертиза відео-, звукозапису, судово-товарознавчу, судово-трасологічну, судово-психологічну, судово-психіатричну та інші.

Обґрунтовується, що ситуаційно, залежно від обставин конкретного кримінального провадження за фактами державної зради, можуть призначатися дактилоскопічна, трасологічна, молекулярно-генетична, судова-медична, психолого-лінгвістична, психіатрична та інші судові експертизи, результати досліджень яких можуть бути використані для проведення всебічного і об'єктивного розслідування розглянутих кримінальних правопорушень і належними чином забезпечити ефективність судового розгляду. Вбачається, що перспективним напрямом удосконалення методики розслідування державної зради є розробка і побудова системи типових комплексів (блоків) судових експертиз, а також визначення переліку основних питань, що підлягають встановленню. Виокремлено перспективні напрями подальших наукових досліджень у цій царині знань.

Ключові слова: державна зрада, судові експертизи, спеціальні знання, криміналістика, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення, протидія злочинності, методика розслідування, криміналістичні інновації.

The article is devoted to the research of the actual problems of the role of forensic experts in the formation and implementation of the methodology of the investigation of high treason in the conditions of martial law. Scientific approaches to the significance of the results of forensic examinations during the investigation of high treason are analyzed. It is substantiated that among the main forms of using special knowledge during the investigation of state treason, the most common are: conducting a forensic examination; involvement of specialists during individual investigative (search), judicial actions or security measures; receiving consultations and clarifications from specialists. It is noted that during the investigation of this category of criminal offenses, the following types of forensic examinations are most often prescribed: examinations of computer equipment and software products, semantic and textual examination, forensic authorship examination, forensic handwriting examination, technical examination of documents, forensic portrait examination, forensic phototechnical examination, forensic examination of video, sound recording, forensic commodity science, forensic traceological, forensic psychological, forensic psychiatric and others. It is justified that situationally, depending on the circumstances of a specific criminal proceeding on the facts of state treason, dactyloscopic, traceological, molecular genetic, forensic medical, psycholinguistic, psychiatric and other forensic examinations may be prescribed, the results of which can be used to conduct a comprehensive and objective investigation of the considered criminal offenses and properly ensure the effectiveness of the trial. It is seen that the development and construction of a system of typical complexes (blocks) of forensic examinations, as well as the definition of a list of the main issues to be established, is a promising direction for improving the methodology of the investigation of state treason. Prospective directions for further scientific research in this field of knowledge are highlighted.

Key words: treason, forensic examinations, special knowledge, criminalistics, criminal proceedings, criminal offense, countering crime, investigation investigation, criminalistic innovations.

Постановка проблеми. Збройна агресія РФ та окупація частини території України призвела до збільшення фактів вчинення державної зради, як на окупованій території, так і на підконтрольній Україні території і, як результат, значного зростання кількості зареєстрованих та розслідуваних органами правопорядку цієї категорії кримінальних проваджень за такими фактами. Це обумовлює необхідність створення ефективного правового механізму протидії та боротьби із цим негативним явищем, використовуючи можливості криміналістики та судової експертизи для ефективного виявлення, розслідування та судового розгляду цих злочинів у сфері національної безпеки України [1, с. 81–85]. Вбачається, що створення такого надійного правового механізму для належного реагування держави на збройну агресію проти України, її виправдовування, колабораційну діяльність, пособництво державі-агресору, державну зраду є по суті один із важелів відсічі воєнній агресії РФ та створення умов притягнення усіх винних осіб, воєнних злочинців до кримінальної відповідальності та понесення ними справедливого покарання.

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну слідчі Національної поліції України розпочали

113 866 кримінальних проваджень за фактами вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил російської федерації та їхніми пособниками. Серед них: 99 054 – за ст. 438 Кримінального кодексу України (Порушення законів та звичаїв війни); 9 267 – за ст. 110 Кримінального кодексу України (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України); 3 702 – за ст. 111-1 Кримінального кодексу України (Колабораційна діяльність); 248 – за ст. 111 Кримінального кодексу України (Державна зрада) та ін. [2].

Водночас, поряд із цим слід констатувати і той факт, що у більшості випадків виявити таку діяльність, розкрити та розслідувати її досить складно за різних причин і, як наслідок, виникають проблеми з притягненням винних до кримінальної відповідальності. Під час досудового розслідування державної зради виникає достатньо значна кількість питань та завдань, вирішення яких неможливе без використання сучасних можливостей судових експертиз та судово-експертних досліджень.

Використання спеціальних знань під час досудового розслідування підвищує результативність процесу доказування завдяки збиранню такої доказової інформації,

яку отримати слідчому без залучення експерта або спеціаліста неможливо. Залучаючи експерта, слідчий не лише отримує його висновок як джерело доказів, а й з'ясовує причинні зв'язки між окремими речовими доказами і слідами, діями певних осіб та фактами і наслідками вчинення злочинної діяльності окремими злочинцями [3, с. 88]. У зв'язку із цим, одним із пріоритетних напрямків підвищення ефективності досудового розслідування, збирання доказів та успішного їх розгляду у суді є застосування спеціальних знань, можливостей судових експертів у процесі розслідування та судового розгляду державної зради в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження ролі судових експертів при розслідуванні окремих видів кримінальних правопорушень та їх значення для формування окремих криміналістичних методик розслідування здійснили такі науковці як: В. П. Бахін, В. Гусева, В. Журавель, Н. І. Клименко, В. Коновалова, С. Лук'яничков, М. Салтєвський, Р. Степанюк, В. Тищенко, Ю. Черноус, Д. Цехан, В. Шевчук, В. Шепітько та ін. Певна увага приділялась і дослідженню окремих проблем застосування спеціальних знань та проведення судових експертів під час розслідування державної зради: О. Гарасимів [4], К. Мартинєко [5], О. Ряшко [4], О. Сухачов [6] та ін.

Водночас, проблематика дослідження ролі судових експертів у методиці розслідування державної зради в сучасних реаліях, на сьогодні залишається недослідженою. Вбачається, що значення цієї проблематики для побудови та ефективного застосування криміналістичної методики розслідування державної зради є сьогодні досить актуальними. Усе викладене свідчить про те, що обрана тематика є затребувана практикою і сьогодні, як ніколи, потребує проведення спеціальних комплексних досліджень у цій царині знань.

Метою статті є дослідження та аналіз найбільш поширених видів судових експертів, які проводяться під час розслідування державної зради та їх значення і ролі для підвищення ефективності методики розслідування таких кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, визначення перспективних напрямів досліджень означеної проблематики.

Виклад основного матеріалу. У кримінальній процесуальній діяльності спеціальні знання використовуються у трьох формах: при залученні спеціалістів під час окремих слідчих (розшукових) чи судових дій (ч. 8 ст. 228, ч. 3 ст. 237, ч. 1 ст. 238, ч. 3 ст. 359 та ін.), у формі консультацій та роз'яснень спеціалістів (статті 71, 72, 360 КПК) та в межах проведення експертизи (статті 242, 332 КПК). Під час здійснення правосуддя значну допомогу органам досудового розслідування та суду надає судова експертиза [7, с. 422]. Як свідчать результати узагальнення матеріалів кримінальних проваджень, серед основних форм використання спеціальних знань під час розслідування державної зради найбільш поширеними є: проведення судової експертизи (95,8% кримінальних проваджень); залучення спеціалістів під час проведення окремих слідчих (розшукових), судових дій чи забезпечувальних заходів (78,9%); отримання консультацій та роз'яснень спеціалістів (23,7%).

Разом з тим, результати проведеного нами вивчення та узагальнення матеріалів слідчої та судової практики показали, що під час розслідування державної зради в умовах воєнного стану нерідко практичні працівники відносяться до застосування спеціальних знань без належної уваги, при цьому, ігноруючи сучасні можливості їх використання під час збирання доказів, щонегативно впливає на ефективність та результативність виявлення, розслідування та профілактики цієї категорії кримінальних правопорушень. Так, встановлено, що у 29,7% кримінальних проваджень не залучалися спеціалісти, у

16,8% випадках судові експертизи проводилися більше двох місяців, в 2,9% кримінальних проваджень судові експертизи взагалі не проводилися, оскільки використовували висновок спеціаліста, а результати залучення спеціалістів для отримання консультацій та роз'яснень взагалі не було виявлено у матеріалах кримінальних проваджень. Зазначене свідчить про необхідність активізації пошуку прихованих резервів та можливостей судових експертів та застосування спеціальних знань під час розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень.

Практика показує, що найбільш поширеною формою застосування спеціальних знань при розслідуванні державної зради є проведення *судових експертів*. Вивчення та аналіз матеріалів слідчої, судової та експертної практики дає змогу запропонувати типовий перелік судових експертів, які є найпоширеніші під час розслідування таких злочинів, призначення яких дає змогу вирішити низку завдань розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 КК України (державна зрада).

Результати узагальнення матеріалів слідчо-судової практики показали, що під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень найчастіше всього призначають такі види судових експертів: експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів, семантико-текстуальна експертиза, судова авторознавча експертиза, судова почеркознавча експертиза, технічна експертиза документів, судова портретна експертиза, судова фототехнічна експертиза, судова експертиза відео-, звукозапису, судово-товарознавчу, судово-трасологічну, судово-психологічну, судово-психіатричну та інші.

Найбільш характерною під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень є проведення *експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів*, яка є однією із найбільш розповсюджених видів судових експертів, які призначаються під час розслідування державної зради на підконтрольних уряду України територіях. Така експертиза займає особливе місце серед інших судових експертів і має свою специфіку, яку потрібно враховувати при організації та плануванні розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень. Серед основних завдань цієї судової експертизи необхідно виокремити такі: установлення робочого стану комп'ютерно-технічних засобів; установлення обставин, пов'язаних із використанням комп'ютерно-технічних засобів, інформації та програмного забезпечення; виявлення інформації та програмного забезпечення, що містяться на комп'ютерних носіях; установлення відповідності програмних продуктів певним версіям чи вимогам на його розробку.

Під час розслідування державної зради об'єктами експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів є мобільні телефони, планшети, комп'ютерна техніка з використанням якої зрадник розміщував у мережі Інтернет публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

У процесі розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, як правило, на дослідження направляються мобільні телефони, планшети, роутери, інша особиста та службова комп'ютерна техніка, що, вірогідно, використовувалися зрадниками на тимчасово окупованих територіях. Крім цього, електронні пристрої, вилучені у зрадників, колаборантів слугують сховищем загальної і особистої інформації, відомостей щодо різного роду подій і явищ, дій окремих осіб, тощо. Завдяки тому, що сучасні мобільні телефони мають широкий набір функцій

(здійснення і приймання дзвінків, телефонна книга, фото- і відеокамера, диктофон, доступ до інтернету, створення і редагування текстових файлів і повідомлень, електронна пошта, соціальні мережі, месенджери і сервіси спілкування та ін.), вони зберігають цифрові сліди користування цими функціями і слугують своєрідними архівами особистої інформації [8, с. 374].

Важливо зауважити, що така інформація може бути включена до доказової бази лише за умови її виявлення, вилучення, дослідження і процесуального закріплення. Для якісного виконання цих завдань залучаються спеціалісти в ІТ-сфері, які за допомогою сучасних портативних апаратно-програмних комплексів «Cellebrite UFED Touch 2 Ultimate» та «Cellebrite UFED 4 PC Physical Analyzer» виявляють, декодують і аналізують цифрові дані, отримані з мобільних телефонів [9].

Отже, на вирішення експертизи комп'ютерної техніки і програмних продуктів при розслідуванні розглянутих кримінальних правопорушень залежно від конкретних обставин, можуть бути поставлені такі типові питання: чи міститься на даному носії інформація щодо (зазначити, яка інформація цікавить) та у якому вигляді; чи містить носій досліджуваного комп'ютера інформацію про певні (зазначити, які саме) дії користувача; чи надавався досліджуваній накопичувач певним процедурам з метою знищення інформації; чи могла бути створена зазначена інформація на цьому комп'ютері чи вона перенесена з іншого носія; яким чином інформація (зазначити, яка саме) перенесена до досліджуваного комп'ютера (носія); яка технологія та хронологія створення електронного документа (зазначити електронний документ та певний зміст); які атрибути (час друку, редагування, створення, видалення тощо) файлів, що містять інформацію щодо певних відомостей.

Ще один досить поширений різновид судових експертиз, який застосовується під час розслідування державної зради є судові лінгвістичні експертизи мовлення. Як відомо, різновидами судової лінгвістичної експертизи мовлення є *семантико-текстуальна експертиза* та *авторознавча експертиза*. Судова семантико-текстуальна експертиза, як правило, призначається під час досудового розслідування діянь, передбачених ст. 111 КК України, проте може призначатися і в кримінальних провадженнях щодо інших видів злочинів проти національної безпеки України.

Завданнями судової семантико-текстуальної експертизи в контексті з'ясування обставин державної зради є встановлення змісту понять або висловлювань, лексичного значення слів або словосполучень, використаних у наданих на дослідження текстах або усних повідомленнях (за їх текстовими відтвореннями), їх стилістичної забарвленості, смислового навантаження, характеру інформації, що міститься в них (заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України тощо), тобто вирішення питань мовленнєвого характеру, не пов'язаних зі встановленням фактичних даних про автора.

Об'єктами такого різновиду судової експертизи є мовлення особи, причому, як письмове, так і усне, що міститься на теноготах дописів у соціальних мережах, в аудіо- та відеозаписах, у стенограмах висловлювань тощо. При цьому важливо звернути увагу на те, що висновок експерта, за результатами таких досліджень, є констатацією об'єктивного змісту тексту з позиції спеціальних знань у галузі експертних досліджень, а не правовою кваліфікацією діяння особи.

На вирішення семантико-текстуальною експертизою можуть бути поставлені такі типові питання: які значення мають слова, словосполучення, фрази, зафіксовані в тексті або повідомленні, промові, що підлягають дослідженню; яким є об'єктивний зміст досліджуваного словосполучення, речення, тексту, групи текстів, повідомлення, промови; чи містяться в тексті, повідомленні, промові висловлювання, виражені у формі закликів до певних дій; якщо так, то до яких саме дій, чи є ці заклики публічними та яка їх форма вираження; чи містяться в тексті, повідомленні, промові лінгвістичні ознаки пропаганди; якщо так, то пропаганди чого саме; чи містяться в тексті, повідомленні, промові висловлювання, виражені у формі спонукування до вчинення певних дій; якщо так, то до яких саме дій. Зазначений перелік питань не є вичерпним. Даною експертизою можуть вирішуватися й інші питання, що стосуються проявів державної зради та колабораційної діяльності.

Судова авторознавча експертиза призначається при необхідності дослідження різноманітних записів, текстів документів (виступи, офіційні документи, літературні твори, тексти публічних виступів тощо), що містять факти вчинення державної зради окремими особами, публічні заперечення здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики до підтримки цінної та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України).

Такою судовою експертизою вирішуються ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні завдання. У межах ідентифікаційних завдань встановлюється авторство тексту стосовно конкретної людини, а також тотожність декількох анонімних текстів невідомого автора. До категорії класифікаційних завдань авто-рознавчої експертизи належать встановлення статі, віку, професійної належності, рівня освіти, рідної мови та місцевості, у якій проходило формування мовних навичок автора тексту. Діагностичні завдання пов'язуються з визначенням незвичного психофізіологічного стану автора тексту (сп'яніння, захворювання нервової системи, під впливом погроз тощо). Ситуаційні завдання мають комплексний характер і послідовно складаються з проміжних класифікаційних, діагностичних та ідентифікаційних завдань.

Судова почеркознавча експертиза проводиться у випадках необхідності встановлення виконавців рукописних текстів та підписів у документах, вилучених під час проведення слідчих (розшукових) дій на деокупованих територіях, може виникати під час розслідування всіх форм державної зради та колабораційної діяльності. Зазначені документи можуть бути вилучені в приміщеннях, так званих «органів окупаційної влади», у помешканнях осіб, підозрюваних у державній зраді та колабораційній діяльності. Предметом дослідження можуть виступати письмові тексти зрадників та колаборантів, які можуть бути виявлені у так званих «вибірчих комісії», у журналах та відомостях різного змісту, на актах, указах і розпорядженнях тощо.

На вирішення ідентифікаційною почеркознавчою експертизою можуть бути поставлені такі типові питання: чи виконано рукописний текст (рукописні записи) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) певною особою (прізвище, ім'я, по батькові); чи виконані рукописні тексти (рукописні записи) у документі (документах) (назва документа та його реквізити, графа, рядок) однією особою; чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) у документі (назва документа та його реквізити,

графа, рядок) тією особою, від імені якої він зазначений, чи іншою особою та низку інших питань, які мають значення для встановлення важливих фактів злочинної діяльності зрадниками.

Судова портретна експертиза найчастіше признається в кримінальних провадженнях за фактами діянь, передбачених ст. 111 КК України, що були вчинені на тимчасово окупованих територіях. Основним завданням судової портретної експертизи є ідентифікація особи (трупа) за фотознімками та відеозаписами. Об'єктами судової портретної експертизи у кримінальних провадженнях за фактами державної зради найчастіше є фотознімки з ворожих інтернет-ресурсів з публікаціями про діяння, що підпадають під ознаки колабораціонізму, та фрагменти відеозаписів із зображеннями підозрюваних осіб, на яких зафіксована їхня протиправна діяльність. Як порівняльний матеріал в розпорядження експерта мають бути надані фотознімки чи відеозаписи із зображенням достовірно встановлених осіб. Такі фотознімки можна отримати шляхом витребування відповідних документів від українських органів влади чи місцевого самоврядування. Найчастіше, це є особова картка громадянина з державної міграційної служби. Відеозаписи, із зображенням певної особи, яка цікавить слідство, можна віднайти на інтернет-ресурсах, якщо ця особа брала участь у якихось передачах на українських теле- чи інтернет-каналах до переходу на бік ворога і ведучий її представляв. У разі вилучення в підозрюваного документів на його ім'я, виданих органами влади України, наприклад, паспорта громадянина України, фотографія з нього також може бути надана експертові для проведення порівняльного дослідження.

Ще однією проблемою, яка неминуче негативно вплине на результати проведення судової портретної експертизи, може бути втручання в фото- чи відеозображення. Для встановлення справжності фотознімків, технічних умов та технології їх створення може бути призначена *судова фототехнічна експертиза*. У провадженнях за фактами державної зради на вирішення судової фототехнічної експертизи можуть бути поставлені такі питання: чи виготовлено даний знімок із застосуванням фотомонтажу; при якому освітленні (природному або штучному) проводилась зйомка; чи використовувались при виготовленні фотознімка ті чи інші технічні прийоми (ретушування, тонування тощо); які дата і час виготовлення фотознімка та дата і час його редагування. Залежно від поставлених питань у розпорядження експерта надаються фотознімки, а також засоби комп'ютерної техніки, вилучені в особи, яка, вірогідно, внесла зміни в зображення особи, що перевіряється.

Судова експертиза відео-, звукозапису під час розслідування державної зради може проводитися у випадках, коли постає необхідність встановлення технічних умов та технології отримання відео звукозапису та ототожнення особи за фізичними параметрами голосу. Це пояснюється тим, що під час проведення слідчих (розшукових) дій на деокупованих територіях можуть бути вилучені відео- та аудіозаписи із зафіксованою на них інформацією щодо проявів державної зради, а також пристрої, з використанням яких ці відео- та аудіозаписи могли бути створені. У таких випадках для вирішення певних завдань розслідування в нагоді може стати саме судова експертиза відео-, звукозапису.

Технічна експертиза документів, зокрема її необхідність може виникнути потреба у встановленні способу та відносної давності виготовлення документу, способу нанесення відтиску печатки чи штампа тощо. Так, при проведенні слідчих (розшукових) дій на деокупованих територіях можуть бути вилучені «документи», видані незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційними адміністраціями держави-агресора. Це можуть бути паспорти

громадянина росії чи, так званих, «лнр», «днр», технічні паспорти на автотранспортні засоби, водійські посвідчення, так звані, «виборчі бюлетені», різні довідки з відтисками печаток і штампів, кліше печаток і штампів тощо. У таких випадках може виникнути необхідність встановлення способу нанесення відтиску печатки чи штампа, способу та відносної давності виготовлення документу тощо. З цією метою мають призначатися саме технічна експертиза документів, яка поділяється на експертизу реквізитів документів, експертизу друкарських форм та експертизу матеріалів документів і має свою специфіку, яку потрібно враховувати.

Практика показує, що під час розслідування державної зради можуть призначатися *судові товарознавчі експертизи* для встановлення вартості об'єктів, що передавалися зрадниками незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, незаконним «органом влади», які було створено на тимчасово окупованій території, окупаційним адміністраціям держави-агресора. Основними завданнями товарознавчої експертизи, що призначається у кримінальних провадженнях за фактами державної зради є: визначення вартості товарної продукції; установлення способу виробництва товарної продукції (промислової чи саморобної), підприємства-виробника, країни-виробника тощо. При призначенні товарознавчої експертизи при розслідуванні таких кримінальних правопорушень, в якості об'єктів, у розпорядження експерта найчастіше всього надаються персональні комп'ютери, принтери, копіювально-розмножувальні апарати тощо.

У випадках передачі колаборантами та зрадниками представникам окупаційної влади автомобільної, тракторної чи іншої автотранспортної техніки, має бути призначена *транспортно-товарознавча експертиза*. У таких ситуаціях виникає необхідність встановлення вартості транспортних засобів, переданих обвинуваченим (або обвинуваченими) незаконним збройним формуванням російської федерації. Основним завданням такої судової експертизи при її призначенні у кримінальних провадженнях за фактами державної зради є визначення ринкової вартості транспортних засобів [10].

Ситуаційно, залежно від обставин конкретного кримінального провадження за фактами державної зради, можуть призначатися дактилоскопічна, трасологічна, молекулярно-генетична, судова-медична, психолого-лінгвістична, психіатрична та інші судові експертизи [11] результати досліджень яких можуть бути використані для проведення всебічного і об'єктивного розслідування таких кримінальних правопорушень і належними чином забезпечити ефективність судового розгляду.

Висновки. Таким чином, наведений перелік судових експертиз є, певною мірою, приблизним, оскільки їх можливості не вичерпують всього розмаїття варіантів використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні державної зради. В інтересах швидкого, повного та всебічного розслідування таких правопорушень, до підготовки об'єктів експертиз слід залучати відповідних спеціалістів, а експертизи доцільно проводити в комплексі. Виходячи із механізму вчинення таких правопорушень та обставин, що потребують з'ясування, цей перелік експертиз може бути значно розширено. Такі проблеми мають бути предметом подальших досліджень у цій царині знань.

Судові експертизи при розслідуванні таких кримінальних правопорушень можуть призначатися, як на початковому, так і подальшому етапах розслідування. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень надав змогу зробити висновок, що судові експертизи під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень призначалися переважно протягом місяця після початку досудового розслідування, що призводило до створення певних передумов для втрати або знищення слідів кримінальних правопорушень та доказової інформації. Крім цього, як показує аналіз

практики, слідчий часто не обізнаний із можливістю призначення тих чи інших судових експертиз. Це не рідко призводить до затягування строків досудового розслідування та слідчих та судових помилок. З огляду на викладене, перспективним напрямом удосконалення методики роз-

слідування державної зради є розробка і побудова системи типових комплексів (блоків) судових експертиз, а також визначення переліку основних питань, що підлягають встановленню з урахуванням особливостей способів та механізмів вчинення такого різновиду злочинної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Konovalova V.O., Shevchuk V.M. Prospective directions of research of innovations of separate criminalistic methodics. Scientific practice: modern and classical research methods: I International Scientific and Practical Conference (Vol. 1), February 26, 2021. Boston-Vinnytsia, 2021. Pp. 81–85.
2. Злочини, вчинені військовими РФ під час повномасштабного вторгнення в Україну (станом на 28.02.2024) <https://www.npu.gov.ua/news/zlochynu-vchyneni-viiskovomu-rf-pid-chas-povnomasshtabnoho-vtorhnennia-v-ukrainu-stanom-na-28022024>
3. Авдеева Г.К. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану в Україні. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. Харків : Право, 2022. Вип. 43. С. 70–76.
4. Гарасимів О., Ряшко О. Проблеми розслідування державної зради в умовах воєнного стану. *Omul, criminologia, știința*, Ed. Ediția a 2-a, 24 martie 2023. Chișinău. Chișinău: Institutul de științe penale și criminologie aplicată, 2023, Ediția a 2-a. Vol. 1. Pp. 382–384.
5. Мартиненко К.В. Деякі проблеми виявлення та розслідування державної зради в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. No 5, 2022. С. 575–581.
6. Сухачов О.О. Кваліфікаційна оцінка злочину прокурором під час досудового розслідування державної зради. *Вісник кримінального судочинства*, № 2, 2019. С. 45–53.
7. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель, В. М. Шевчук та ін.: за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. С. 422.
8. Авдеева Г. Цифрові докази у кримінальному провадженні. *Omul, criminologia, știința. Culegerea materialelor științifice elaborate în baza comunicărilor de la Conferința științifică internațională, 40 de ani de activitate pe făgașul învățământului și științei și 65 de ani de viață a criminologului Valeriu Bujor*, 24 martie 2023, Chișinău. Ediția a 2-a, Vol. 1, 2023. P. 370–374.
9. Кобець М. В. Апаратно-програмний комплекс «Cellebrite Ufed» як засіб отримання інформації з мобільних терміналів. Актуальні питання та перспективи використання оперативно-розшукових засобів у розкритті злочинів в умовах воєнного стану : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 70–73.
10. Розслідування колабораційної діяльності: практичний посібник / Є.О. Письменний, С.В. Головкін, А.В. Коваленко, В.В. Коваленко. Київ : Дакор, 2024. 260 с.
11. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>